

Saheli jekasebenni jekulu

BANAKUNBEN

Nin gafe in be bolociba kan, min
bolodalen be jamana fan tan ni naani
kono n'a be fa ma PEV. Boloci minnu
be ke a senfe, olu be bana wolonwula de
kele :

1- Sogogoninje.

2- Janjoni.

3- Sensabana wali senfagabana.

4- Jloni wali misemannin wali
jonisan.

5- Keteketenin.

6- Kannabaganin.

7- Sumaya wali sayi bileman.

Nin bana damado ka kan ka kunben.

U kunbenni te kogelen ye. U be kunben

ni boloci ye min ni musaka t'a la. Bana ninnu be denmisenw ka hadamadenya don bogo la. An kan'an sigi ka ban ka taa denmisenw bolo ci !

Denw fen o fen bolo be ci, a ka kan bolociseben ka soro a togo la. O seben in de ye denw ka keneya sabatili taamasiyen ye. Den ka bolocitumaw bee a n'a ka bana furakeliw bee senfe. bolociseben in be jira dogotorow la. A ka kan ka mara i n'a fo gatigiseben walima woloseben be mara cogo min.

Denw ka boloci taabolo file nin ye

1- Wolodon boloci : Ni muso jiginna, sogosogoninje ni senfagabana boloci be ke jagonfe n'a y'a soro den girinya be kilo fila ni garamu keme duuru la.

2- Senfaga bana boloci be ke sigiyoroma saba :

- Tile binaani ni duuru boloci
- Kalo kelen, tile bi naani ni duuru kofe boloci

- Kalo fila tile bi naani ni duuru kofe boloci.

3- Ƴoni walima misenmanin

boloci : O boloci be ke keko kelen ni den ye kalo kononton soro.

4- Sumaya bileman walima sayi

bileman boloci : O ye boloci kura nalen ye. A be ke ni den ye kalo kononton soro.

Musow ka boloci taabolo file nin

ye

Muso san 14 ka taa a san 45 la : Muso ka boloci ye wajibi ye ka d'a kan ale ka keneya be ke sababu ye ka denw ta sabati .

Muso konoma ka boloci : O ye janyoni boloci ye. O boloci be muso n'a den tanga janyoni ma.

Boloci nafaw

- Boloci be ke denmisenninw la k'a ta u kalo folo fo ka ta se u san woro ma. O boloci kekun ye k'u tanga bana damadow toro ma : sogosogoninje, senfagabana, wali sensabana, misenmanin walima jonisa, keteketeni, kannabaganin, sumaya bileman wali sayi bileman.

- Muso konomaw n'u den korobalenw bolo be ci.

- Muso jiginnenw n'u den kuraninw

bolo be ci.

- Muso minnu si be bange hake la : k'a ta san 14 fo san 45 la ; jaɲɔɲi boloci be ke olu la.

- Hali muso minnu be jigin so kɔnɔ olu fana ka kan ka boloci in ke.

- Boloci be nafa caman lase hadamadenw ma :

* A be do bo du musaka la (do be bo fura sanseben hake la).

* A be ben ni nisɔndiya ani hakilisigi lase du kɔnɔ.

* A be joyɔɔɔba ta du ka nafasɔɔsira ninini na.

- Walasa boloci ka se ka mago je, fo

den bolo ka ci i n'a fo a fɔra cogo min.

* Boloci dow ye kalo kelen ye

* Seginnkanni be ke dow la.

O la sa denbaw ka kan k'u hakili to waati bolodalenw na.

Sɔgɔsɔgɔninje

Sɔgɔsɔgɔninje ye bana ye min be yelema-yelema mɔgɔw fe.

Bana sɔɔɔcogo

Sɔgɔsɔgɔninje sɔɔɔcogo ka ca :

- A be sɔɔ gereɲɔgɔnna fe (banabaato ni kenebaato)

- A be sɔɔ kaariw ni bugurimugu fe.

A be se ka sɔɔ sogo mɔbali fana fe (n'a y'a sɔɔ a tun be bagan na).

Bana taamasiyen

Ni nin taamasiyen damadow be mago min, na siga be se ka ke o tigi la :

- Sogosoگو kuntaalajan ka se fo dogokun saba dogon, walima ka temen o kan.

- Tuma dow joli be ke kaari la.

- Dumunikebaliya, sufewosi, farikalaya ni ninakilidegun.

A tigilamogo be fasa.

- Disi konona be dimi.

Nin taamasiyen damado te se k'a sementiya ko sogosogoninje don ; fo dogotoroso min sigilen be sogosogoninje keleli kama, n'a be wele ko DAT, o k'a

sementiya, ka d'a kan, a baarakeminenw b'olu de bolo. Misali : mikorosikopu min be ke ka sogosogoninje banakise laje.

Bana furakeli

Bana in be furake an ka dogotoroso la min, be wele ko DAT wali a bolofara were minnu be soro an ka jamana konu.

Bana kunbencogo

- A' ye sogosogoninje boloci ke

- A' ye banabaatow lasagon u dama yoro la.

- A' ye banabaatow ladi kaaritu la duguma.

Nininkaliw :

- A ye sɔgɔsɔgɔninje tamasiyenw fɔ
- Baana be don sira joli fe ?
- Bana be furake dogɔtorɔso jumen na ?
- Bana kunbencogo folo ye mun ye ?

Janɔni

Janɔni ye fasala bana juguman ye min
ka gelen kosebe.

Hakililajiginna : bana basigilen be
mogow la minnu bolo ma ci.

Bana in be denmisen ni mogokoroba bee
mine.

Bana sɔrɔcogo

Bana nin sɔrɔcogo ka ca :

A banakise be sɔrɔ fen zonmaw,
walima buteliferew ni pontiw fe. A be
sɔrɔ, kinnidaw, nisusudaw,
bolokolidaw, joli minnu ma furake ka
ne, jiginninw ani konɔtipew fe.

Bana taamasiyenw

- Banabaato fasaw be ja. A da geleke fasaw be ja fo a be dese ka ji min. A te se ka kuma. Tile 10 dafalen ko, a fari be ja.

- Ni mankannin bora, a be kule.

- Yeelen ka go a ye. Bana in ni konon bolen don jagon fe, nka konon te.

Bana furakeli

- Joliw be furake ka je ani ka joli pikiriw ke. Misali : Kunbilenni min ye miligaramu keme duuru ye.

(Ampicilline 500 mg).

O tacogo file nin ye :

Kunbileni den fila, siƙe fila wali saba tile konon. O ye mogokorobaw ye.

Kunbileni den kelen, siƙe fila tile konon.

O ye denmisenw ye.

Bana kumbencogo

- Aw ye musow (san 14 - 45) ani denw bolo ci.

- An ka banabaato mara dibi la.

- An kana mankan ke a kunna.

Nininkaliw

- 1- Janɔɔni ye mun bana ye ?
- 2- Kunbencogo jumen b'a la ?
- 3- A banakise be don cogo di ?
- 4- Mun y'a fura ye ?

Senfagabana wali sensabana

Senfagabana ye bana jugu ye min be mɔgɔ ke mɔgɔtɔ ye a ka hadamadenya kɔnɔ. Bana yelemata te.

Bana sɔrɔcogo

Bana don min be mɔgɔ bee mine, nka a ka teli ka deminsenw de mine. A ka teli ka sɔrɔ dumuni siraw fe.

Bana taamasiyenw

- Kunkolodimigelen
- Farigan tugulen jɔgɔn na (farigan be taa ka segin)
- Dimi juguba be ke banabaato tɔn, a bolow, a senw, ani a kɔ la. O temennenkɔ, tile naani walima dɔgɔkun kelen, a kere kelen be sa, wali a senw walima a bolow be muluku.

Bana furakeli

- Mulukuli fɔlɔ waati : A' y'aw jija banabaato farikolo ka lafiya.
- Aw k'a farisumafuraw ani dimisuma furaw di a ma.

- Aw ka to ka banabaato fasaw lafoni
k'u kuru.

Bana kunbencogo

boloci

Mogo kelen lakisili : { y e r e t a n g a
dumuni nogolen ma.

Jama lakisili {Keneya kalanw

Senfagabana boloci

Nininkali

1- Aw be togo jumen were don
senfagabana la ?

2- Boloci ye senfagabana kunbencogo
de ye wa, tari a furakεcogo ?

3- Yeelen ni mankan man di banabaato
sugu jumen ye ?

Misenmanin wali jɔnisa

Misenmanin ye bana jugumaba ye min
be ye lema mogo fe. Nka a ka ca denmisen
kunda de, minnu si hake be kalo wɔɔɔ,
fo ka se kalo kɔnɔntɔn hake ma .

Bana sɔɔɔcogo

- Misenmanin be sɔɔɔ banabaato daji fe
n'a be sɔɔɔɔɔɔɔ wali n' a be kuma mogo
fe.

Bana taamasiyenw

- Banabaato je be bilen, a jeji n'a nunji
be bo,
- A fari be kalaya
- A dakonona be bilen

- A nun kun be bilen
- Kuru-kuru caman be bo a fari la.

Bana furakeli

- Banabaato da n'a nun be lasaniya ni
lasaniyalanw ye
- Fari sumafuraw (asipirini) be d'a ma.
- An ka ntumufuraw ni sumaya furaw di
a ma a (niwakini).
- A'ye dumuni sukaromaw ni sogow di
banabaato ma.
- A' ye taa dogotɔɔɔso la ni banabaato
ye.

Bana kunbencogo

- Aw ye denw bolo ci ni misenmani

boloci ye.

- An ka banabaato mara a damayoro la.

Keteketenin dow ko sebananin.

Keteketeni ye bana jugumaba ye, min
be yelema -yelema mogow fe.

Bana sorocogo

- Geregogonna ke ka teli k'a bila mogow
la.

- A yelema ka di denw fe. O la sa u ka
kan ka lakisi.

Bana taamasiyenw

- A be damine ni mura banbali ye. Nunji
be bo.

- Sufe, sogosogokan be geleya, fo dow
b'a fo ko den be dononkorokasi ke.

- A fari be kalaya. Abe fasa doonin-
doonin ka t'a fe.

- A be foono.

- A nogono be bilen, a be sogosogo, a
daji be namaya

- Den be nagasi.

- A be se ka fogonfogondimi bila a la.

Bana furakeli

- A' ka sogosogo pikiriw ke,

- Aw ka sogosogo furajiw (siro balenbo)
di banabaato ma.

Bana kumbencogo

Aw ye denw bolo ci.

jinkaliw

1- Keteketenin ye bana suguya jumen

ye ?

2- A tamasiyen jɔnjɔn ye mun ye ?

3- A be furake ni mun ni mun ye ?

Kannabaganin wali kan kɔnɔdimi

Bana don min be yeɛma mɔgɔ fe.

Bana taamasiyenw

- Banabaato kankɔnɔna b'a dimi.

Dumuni, ni jimin beɛ be geɛya a ma.

- Tulon be geɛya a ma , a fari be faga
a kan.

- A fari be kalaya , a kunkolo b'a dimi.

- A kan filenin be bonya, joli yere be
sɔrɔ u la tuma dow. A be se ka saya lase
banabaato ma.

- Kuma ni ninakili be geɛya a ma
(a be degun).

- N'aw y'a laje, aw be falaka jeman do
ye a ngɔnɔ kɔnɔ.

Bana kunbencogo

- Aw ye boloci ke aw kunko ye.
- Aw ye banabaato lasagon kojuman yoro juman na.
- Aw ye banabaato bolofenw saniya.

Sayi bilema walima sumaya bileman
Sayi bileman ye bana jugumaba ye, min
be hadamaden bije mine.

Bana sorocogo

- Sumaya kogolen be ke sayi ye.

Bana in be soro soso do ka kinnida fe
n'a be wele ko : AEDES.

Dumunitoliw, tulumafenw dunningi
damatemen, nonow walima kenw be sayi

bila mago la. Ni bije barika ma se ka
dumuni yelema o be kumu mago kono, o
laban be ke sayi ye.

Bana taamasiyenw

Banabaato fari bee be don jagon
na.

- A fari be kalaya, nene b'a
mine.

- A sugune be ke nere ye.

- A be fono. Fono je be ke nere
ye.

Bana furakeli

Kunbilenni ni witaminiw be mago je
hadamaden farikolo la nka nin bana in
fura ye farafinna jiriw ye, minnu be

dusukun deme ka joli saniya, ani ka
biɛ deme ka sumanw yelema.

Bana kunbencogo

Bana in be kunben ni boloci ye. N'i y'i
bolo ci, i be tanga sayi ma san tan.

Nininkali.

1- Aw be mun don sumaya ni sayi
bileman kan.

2- Aw yere be fura jumen ke sayito la ?

3- A be furake ni mun ni mun ye ?

Labenyoro

Sahélienne-Edition

B.P E 352 Tél : 280928

Bamako

Sebennikelaw

Abdul Karimu Tarawele

Bakari Banjugu Kulubali

Abudaramani Balo

Labenbaga :

Job Tera

Jadilanna

Karimu Jalo

Dépot Legal Mai 1996

Bibliothèque Nationale Bamako.

Nin gafe labenna ni Care Mali ka demen ye.